

digheid die minder aangenaam was. Zelf had hij bij uitnemendheid die fijne beschaving, die hem in het dagelijksch verkeer als het ware ingaf wat een ander aangenaam zijn kon, en die hem dan aandreef om daaraan allereerst te denken ¹⁴). Maar dat vond hij niet bij het meerendeel onzer landgenooten: hij moest klagen, dat zij werden gekenmerkt door eene zekere „barbaries,” ’t geen in dit verband wel het best door „onwellevendheid” kan vertaald worden. Toch, als om die klacht te verzachten, liet hij aanstonds volgen, dat hij er maar niet meer van zou zeggen; want (zoo schrijft hij, met het oog op zijne eigene afkomst uit Picardie in het noorden van Frankrijk) het zijn immers mijne naaste bureu; ja eigenlijk (zoo vervolgt hij, met zinspeling op den landaard van zijne provincie en op haren naam van „Gallia Belgica”), ik ben zelf ook een Nederlander, en bij alle onderscheid en verschil is de overeenkomst toch nog heel wat grooter. Ik zeg dit in scherts, voegt hij er nog bij. Maar die scherts was hier, wat de zaak betreft, slechts de volle waarheid ¹⁵).

Maar genoeg reeds van beschouwingen die, omdat zij met betrekking tot mijn onderwerp altijd aprioristisch zijn, de zaak waar het om te doen is toch niet uitmaken. Laat ook hier de geschiedenis haar onwraakbaar getuigenis geven. En laat mij daaruit dan in het licht stellen, hoe nog bij het leven van Calvijn door hemzelf invloed geoefend is:

I. op de vele Nederlanders, met wie hij in aanraking kwam, door persoonlijk verkeer en correspondentie;

II. op de Nederlandsche natie in het algemeen, door zijne geschriften;

en III. op onderscheidene kringen van Nederlandsche Gereformeerden, door de voor hen bestemde bijzondere adviezen.

I.

In de eerste plaats hebben we te letten op de Nederlanders, met wie Calvijn persoonlijk in aanraking is geweest. Daar we ons bepalen tot zijn invloed, voor zooveel die op ons voorge-